

Tuva

**Opgenomen in:
Aan de andere kant van de heuvel**

De sovchoz 'De Nieuwe Weg' ligt tegen de Mongoolse grens in de Autonome Socialistische Sovjetrepubliek Tuva. Het is een mondvul voor een van de meest geïsoleerde plaatsen ter wereld. Als ik mijn gids, het hoofd van de staatsradio, vraag of er ooit eerder vreemdelingen in zijn land zijn geweest, antwoordt hij monter: 'Ja, een Amerikaan, John Carruther, in 1929.'

In 1944 sloot het onafhankelijke Tuva zich volgens de Sovjethistorici vrijwillig aan bij de Sovjet-Unie en de nieuwe leiders probeerden de nomadenbevolking, fokkers van schapen, geiten, kamelen en yaks te collectiviseren in sovchozen.

We hebben de autoriteiten per telex gevraagd om ons in contact te brengen met een nomadenfamilie. De autoriteiten raden ons het plan af: de nomaden zijn primitief, ze leven op een rantsoen van melk en vlees, ze wonen in een yoerte, een traditionele, iglovormige tent, gemaakt van canvas en huiden. Maar we laten ons niet afschrikken en betalen in harde dollars. En dan is ook in Tuva 'the sky the limit'.

* * *

De sovchoz 'De Nieuwe Weg' is 110.000 hectare groot. Onze gastheer Nicolai is een van de 210 herders op de staatsboerderij. Hij hoedt en fokt kamelen, schapen, geiten en een enkele melkkoe. Hij woont samen met zijn vrouw in een yoerte langs de rivier, op zo'n vijfendertig kilometer afstand van de districthoofdstad Erzin, een dorp van tweeduizend inwoners. Zijn naaste buurman, een zwager, woont vijf kilometer verderop langs de rivier.

Nicolai leest geen krant, hij luistert niet naar de radio. Jaren geleden heeft hij van de sovchoz een televisietoestel gekregen maar hij heeft geen elektriciteit en geen brandstof voor de aggregaat.

Om de twee maanden breekt hij zijn yoerte op en drijft hij zijn kudde naar nieuwe, verse weidegronden. In de hete zomer trekt hij de bergen in. In de lange, koude winter, als de temperatuur tot minus vijftig graden daalt en de sneeuw kniehoog ligt, zet hij zijn yoerte op een lager gelegen deel van de taiga op.

Nicolai heeft een aparte yoerte voor ons ingericht. Hij heeft ijzeren bedden en donzen dekbedden voor ons gekocht. 'Dit is de yoerte van mijn moeder,' legt hij uit. 'Ze is overleden maar we hebben altijd een yoerte voor onze ouders klaarstaan zodat hun geest onder ons kan verblijven. Zo is onze traditie. Ik hoop dat mijn kinderen ook een yoerte voor mij vrij zullen houden.'

Ik vraag waar zijn moeder nu is. 'Ze is overleden,' zegt hij.

De regels zijn streng, legt hij uit: midden in de tent staat een ijzeren kachel waarop gekookt wordt. De belangrijke gasten zitten achter de kachel, het verst verwijderd van de lage, houten deur waarmee de yoerte afgesloten wordt. De gastheer en zijn familie zitten aan de rechterkant van de kachel. Onbelangrijk bezoek zit aan de linkerkant. Niemand mag op ons territorium komen, of voor ons langs lopen.

'Zo zijn onze tradities,' zegt Nicolai. 'En de tradities houden ons bijeen.'

Buiten is het nevelig en koud. Het is augustus maar de winter nadert reeds. De kamelen grazen langs het beekje. Twee blaffende honden drijven een paar onwillige schapen terug naar de kudde. Nicolai zit voor zijn yoerte en slijpt twee grote messen. De partijbonzen die ons naar zijn graasgrond hebben gebracht, staan in een kring om hem heen. Ze blijven, zeggen ze, tot na de maaltijd. Dan keren ze terug naar de stad, want het leven in een yoerte is 'primitief'.

Zwijgend kiest Nicolai een schaap uit. Hij sleept het mekkerende beest naar de yoerte en met een snelle beweging gooit hij het op zijn rug. Zijn oudste zoon Boejandy grijpt de achterpoten vast en trekt ze naar achteren. Nicolai gaat wijdbeens over het schaap staan en drijft een mes in zijn hart. Niemand praat. Er vloeit geen bloed. Met snelle bewegingen snijdt Nicolai de vacht los en trekt hem onder het schaap vandaan. Dan nemen zijn vrouw en dochters het werk over. Razendsnel wordt het schaap in stukken gesneden. De partijbonzen brengen een houten krat met halveliterflessen wodka. Nicolai's vrouw serveert licht gekookte schapelever. De honden gaan ervandoor met de ingewanden, luid blaffend, trekkend aan de darmen.

'Je ziet je vader te paard bij de kamelen. Je ziet je moeder bezig in de yoerte. Je ziet de opening in het dak van de yoerte, de kachelpijp die daar doorheen steekt. Je ruikt de lucht...' zegt hij als zijn vrouw de maaltijd opdient. 'Dat gevoel raak je nooit meer kwijt.'

Nicolai bezocht de technische school en hij koos voor een leven als arbeider in Erzin. Maar hij werd ziek van de heimwee. Hij was niet geschikt om in een houten huis te wonen, vertelt hij en twintig jaar geleden meldde hij zich bij de kolchoz aan om weer als herder te leven, zoals zijn voorouders eeuwenlang hadden gedaan, net als in de tijd van Dzejengis Khan. 'Tjarak,' heette de kolchoz, 'De Nieuwe Weg', en later, hij weet niet waarom, veranderde de kolchoz in een sovchoz. 'Er veranderde niet veel,' zegt hij en haalt zijn schouders op. 'Ik volg de seizoenen en als het gras minder wordt, breek ik mijn yoerte op en trek verder langs de beek, op zoek naar nieuwe weidegronden.'

Nicolai werkt volgens plan. Dat plan krijgt hij opgedragen door de sovchoz. Ieder jaar vertellen ze hem hoeveel nieuwe beesten hij moet fokken. Dit jaar moest hij dertig jonge kamelen leveren. Het werden er vierendertig. Twee mocht hij er zelf houden, voor zijn privé-kudde, de andere twee moest hij afdragen aan de sovchoz. Hij kreeg een bonus: drieënhalve roebel per kilo vlees en de twee jonge kamelen wogen gemiddeld zo'n vijftig kilo. Het geld zette hij op zijn spaarrekening bij de sovchoz.

Nicolai hoedt tweehonderd kamelen voor de sovchoz. Volgens het plan moet iedere kameel op het einde van het jaar honderdvijftig kilo wegen. Voor iedere kilo meer krijgt hij drieënhalve roebel.

'Het was een goed jaar,' zegt hij. 'Voor de schapen hebben we ook een plan.' Hij heeft 450 schapen. Dit jaar moesten er volgens het plan, 387 lammeren geboren worden. Hij fokte er 393, vertelt hij trots. 'Schapen zijn moeilijk. Vooral 's winters. We verliezen veel schapen. Ze worden aangevallen door wolven, lynxen of beren. Dan krijgen we

een boete van de sovchoz, honderd roebel voor een schaap, zeshonderd roebel voor een kameel. Maar dit jaar gaat alles goed.'

Hij is een rijk man, suggereer ik.

Hij lacht. 'Ja, ze zeggen dat ik een rijk man ben.'

Bovenop zijn basissalaris van 4800 roebel per jaar, ontving hij bijna 8000 roebel aan premies en dat is twee keer zoveel als het gemiddelde jaarinkomen van een Sovjetburger. 'Eén ding weet ik zeker,' zegt hij. 'Ik heb het veel beter dan mijn ouders.'

Ik vraag of hij tevreden is met nieuwe weg die Moskou is ingeslagen, met de glasnost en de perestrojka. Hij zwijgt en kijkt naar het partijkader dat zich te goed doet aan de maaltijd en vooral aan de wodka. Hij wijst naar de bergen. 'Wat daarachter gebeurt,' zegt hij voorzichtig, 'weet ik niet. Ik heb geen oordeel over Stalin of Gorbatsjov.'

De adjunct-directeur van de sovchoz grijpt nu in. 'We waren verdwaald,' beweert hij. 'Gorbatsjov heeft het zelf gezegd op het laatste partijcongres. Onze idealen waren gedeformeerd. Maar ons doel was goed. De weg die we bewandelen is de juiste. We hebben veel bereikt. We waren, vijfenveertig jaar geleden, een achterlijk land. We wisten niet eens hoe wij brood moesten bakken. De Sovjets hebben ons dat geleerd. We waren padvindders,' vertelt hij zelfgenoegzaam. 'We moesten de weg nog vinden. En die hebben we gevonden. Nu hebben alle herders een televisietoestel.'

* * *

Nicolai heeft zes kinderen: de oudste, Boejandy, studeert voor timmerman in Nowosibirsk, achter de bergen in Siberië. De andere kinderen zitten op het internaat van de sovchoz in Erzin en komen alleen in de zomervakantie naar huis.

Vroeger, voor de komst van de Sovjets, leefden de kinderen bij hun ouders. Nu zitten zij op een internaat. Geen van de kinderen wil Nicolai opvolgen, zoals hij zijn vader opvolgde. Boejandy vindt het leven in de taiga te eenzaam. Baltsjarma'a, de oudste dochter, wil kapster worden in het dorp. Ze is opgegroeid in het internaat in Erzin en wil niet met een herder trouwen.

Wat heeft het voor zin om je af te beulen als je kinderen niet in je voetsporen willen treden, vraag ik laat op de avond.

'Ik denk iedere dag na over de zin van het leven,' antwoordt Nicolai. Hij zwijgt en vervangt het lontje van de olielamp. 'De communisten zeiden dat God niet bestaat. Ze zeiden dat we in het communisme moesten geloven. Dat hebben we gedaan. Zo zijn we opgegroeid. Hoe kan je in God geloven als je hebt geleerd dat Hij niet bestaat en je geen bewijs hebt dat Hij bestaat. Waar moet ik het antwoord dan zoeken als Hij niet bestaat?'

Buiten de yoerte zingen de kamelen hun klaaglied, af en toe onderbroken door het gemekker van een schaap.

'Ik ben een mens op twee benen,' zegt hij na een lange stilte. 'Ik leef voor mijn kinderen.' Hij kijkt mij vragend aan. 'Dat wij elkaar begrijpen,' zegt hij. 'In de hoop dat er bij hen voor mij ook altijd een yoerte klaar zal staan op hun weidegrond.'

'We streven naar vrede voor alle mensen in de wereld,' legt de partijsecretaris uit. 'Nicolai werkt voor zijn eigen kinderen, voor zijn brigade en voor het Sovjetvolk.'

Nicolai zwijgt. Zijn vrouw zwijgt.

'Geef antwoord,' zegt de partijsecretaris vriendelijk.

'Lenin heeft gezegd...' probeert Nicolai. Hij kijkt hulpeloos rond. 'Ik wil Lenin graag citeren maar ik ben vergeten wat hij heeft gezegd.'

Hij heft zijn glas. Hij stopt zijn wijs- en middelvinger in de wodka en sprenkelt de drank naar de hemel, de aarde, oost en west. 'Voor de goden,' zegt hij. 'Voor mijn voorouders, mijn yoerte en de aarde,' en hij leegt het glas in één teug.

* * *

'Ochtends was ik mij in de rivier. Achter me grazen de kamelen tussen de sparren. De schapen trekken met de kinderen de bergen in, richting Mongolië. Het water is ijskoud, te koud voor mijn voeten. Ik probeer me schrijlings op een omgevallen boomstam die over de rivier ligt, te scheren. In het water weerspiegelt zich de ideale sigarettenreclame: het kaki-hemd, het ongeschoren, verweerde gezicht met het stugge, stoffige haar.

Het is een paradijs, dit land waar de rivier de Jenisej ontspringt, die 'tomeloze, krachtige reuzin die,' volgens Anton Tsjechov, niet schijnt te weten wat zij met haar kracht en haar jeugd moet beginnen'. Hier begint zij als een smalle beek en vierduizend kilometer naar het noorden mondt zij uit in de Noordelijke IJszee.

'Zou je hier bij ons willen wonen?' vraagt Nicolai, die zonder problemen tot zijn enkels in het ijskoude water staat. 'Levend op melk en vlees, lopend door de bergen, achter de schapen aan.'

Boven ons cirkelt een adelaar.

'Tijdelijk,' antwoord ik. 'Maar na een paar dagen word ik weer rusteloos.'

De adelaar duikt naar beneden, grijpt zijn prooi en vliegt weg, zuidwaarts over de bergrug, naar de steppe van Mongolië, en misschien verder.

Ik bedank Nicolai voor zijn gastvrijheid en vertel dat ik naar het noorden wil, langs de oever van de Jenisej, dwars door de Siberische laagvlakte.

Hij schudt zijn hoofd in ongelooft. 'Zo ver van huis,' zegt hij. 'En niemand om je te beschermen, niemand om voor te zorgen.'

* * *